

УДК 378.2.046.2

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРЕЛІКУ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ ПІДГОТОВКИ АСПІРАНТІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Козубцов І. М.

У науковій статті автором обґрунтовано перелік навчальних дисциплін навчального плану підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти. Існуючий перелік навчальних дисциплін максимально збережено, розширено за рахунок дисциплін, відведених на факультативне вивчення, визначено вплив навчальних дисциплін на формування методологічних знань, надано з урахуванням норм Закону України "Про вищу освіту" (нова редакція) розподіл часу на вивчення дисциплін аспірантами.

Ключові слова: перелік, навчальні дисципліни, навчальний план, підготовка, аспірант, система вищої військової освіти.

В научной статье автором обосновано перечень учебных дисциплин учебного плана подготовки аспирантов в системе высшего военного образования. Существующий перечень учебных дисциплин максимально сохранен, расширен за счет дисциплин, отведенных на факультативное изучение, определено влияние учебных дисциплин на формирование методологических знаний, предоставлено с учетом норм Закона Украины "О высшем образовании" (новая редакция) распределение времени на изучения дисциплин аспирантами.

Ключевые слова: перечень, учебные дисциплины, учебный план, подготовка, аспирант, система высшего военного образования.

In the scientific article the author substantiates the list of academic subjects in the curriculum for postgraduate student preparation in the system of higher military education. The existing list of academic subjects has been preserved as much as possible, extending it with disciplines for elective courses. The impact of academic subjects on the formation of methodological knowledge has been determined; time allocation for postgraduate studies has been proposed according to the norms of the Law of Ukraine "On Higher Education" (as amended).

Key words: list, academic subjects, curriculum, preparation, postgraduate student, the system of higher military education.

Постановка проблеми дослідження. Відповідно до концепції дисертаційного дослідження, представленої у праці [8], нами обґрунтовано перелік навчальних дисциплін навчального плану підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти, а також запропоновано розподіл навчального часу роками навчання [7] відповідно до Закону України "Про вищу освіту" редакції 2009 року [2]. Однак Закон редакції 2014 року [3] визначає термін підготовки аспірантів 4 роки. Тож виникає додаткове часткове завдання – перерозподіл часу навчання аспірантів з урахуванням нового терміну [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій з проблеми досліджень у відкритих джерелах науково-педагогічної літератури представлено автором праці [13], і з того часу стан кардинально не змінився. Істотний вклад у реформування системи підготовки аспірантів внесли автори Б. І. Бєдний та А. А. Миронос [1], що в 2008 році висунули обґрунтовану пропозицію щодо збільшення терміну навчання до 4 років. Аналізуючи подібність систем України і Російської федерації та проблемні питання [9], ми теж припустили думку про необхідність збільшення до 4 років термін навчання аспірантів.

Формування цілей статті. Необхідно обґрунтувати перелік навчальних дисциплін навчального плану підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти України з урахуванням вимог Закону України "Про вищу освіту" редакції 2014 року.

Результат дослідження. Нормативно-правовою основою підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти є: Закон України "Про вищу освіту" до 2014 р. (втрата чинності від 06.09.2014) [2]; Закон України "Про вищу освіту" з 2015 р. (набуття чинності з 1 січня 2015 року) [3]; Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [4]; Положення про підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації [16]; Інструкція про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах (ЗС) України [17]; Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у ЗС України [15].

Ключове завдання дисертаційного дослідження полягає в забезпеченні гармонійного розвитку методологічної компетентності аспірантів у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України в контексті їх професійної підготовки [8], оскільки від неї залежить рівень та глибина організації професійної діяльності аспіранта. На основі розробленої нами структури методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти [12] та теоретичному описі процесів трансформації знань, умінь у компетентність обґрунтовано перелік ключових ЗУН [5].

Наступним кроком дійсного дослідження стало формування вибірки переліку навчальних дисциплін, що містять ключові методологічні знання, які за допомогою освітнього процесу трансформуються в методологічну компетентність [14].

Рекомендований нами перелік зведено до табличної форми (табл. 1). В таблиці прийнято наступні умовні позначення: З – знання; У – уміння; Н – навички; цифри відповідно до діяльності: 1 – методологічна; 2 – наукова; 3 – науково-педагогічна; 4 – науково-організаційна; 5 – науково-технічна.

При формуванні вибірки переліку навчальних дисциплін ми мали на меті максимальну адаптацію існуючого переліку навчальних дисциплін за крайньої потреб введення в час самостійної підготовки розширеного факультативного курсу [10]. В таблиці наведено орієнтовний вплив навчальних дисциплін на формування методологічних знань.

Внаслідок зміни норм Закону України "Про вищу освіту" (нова редакція) в свою чергу необхідно внести неістотні корективи до проекту освітньо-професійної програми підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти [11]. Виходячи з цієї об'єктивної обставини, розподіл навчального часу за навчальними дисциплінами та роками навчання наведено в табл. 1, де прийнято наступні скорочення: КІ – кандидатський іспит, З – залік, Вк(л) – висновок кафедри (лабораторії).

Без сумніву, практично закріпити набуті знання та вміння можна лише на практиці. Тож підготовка аспірантів системи вищої військової освіти має передбачати формування стійких умінь, навичок та компетентності з методології: наукової діяльності під час наукової практики; педагогічної діяльності під час науково-педагогічної практики.

Перелічені методологічні знання формуватимуться одночасно в обох категорій, як порівняльні відмінності наведені в табл. 2. В таблиці прийняті наступні умовні скорочення: ІМ – існуюча модель традиційної підготовки аспірантів, ЗМ – запропонована модель підготовки аспірантів з методологічною компетентністю; НК – наукові кадри, а НПК – науково-педагогічні кадри вищої кваліфікації.

Розвиток методології повсякденної діяльності аспірантів як невід'ємної складової професійної діяльності здійснювалась під час навчання у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та обов'язкового проходження служби на офіцерських посадах до вступу в аспірантуру (ад'юнктуру).

Практика сприятиме також набуттю аспірантами професійної майстерності за двома головними напрямками майбутньої діяльності: педагогічною та науковою. Впровадження цілеспрямованої підготовки за цими напрямками забезпечать формування здобувача, професійно у готового майбутньому до варіативних видів діяльності, а отже, готового виконувати обов'язки в колі метрологічної компетентності.

Таблиця 1

Перелік навчальних дисциплін та орієнтовний розподіл навчального часу за навчальними дисциплінами та роками навчання компетентності аспірантів, що впливають на розвиток методологічної компетентності

№ з/п	Найменування дисципліни	Всього навчальних годин	В тому числі за роками підготовки				Звітність	Складові методологічної компетентності				
			1 рік	2 рік	3 рік	4 рік		ЦСС	МС	КС	ДС	РС
1.	Філософія	110	110	-	-	-	КІ	+	+	3.4.1.1	У.4.1.1	Н.4.1.1
2.	Іноземна мова	140	140	-	-	-	КІ	-	-	-	-	-
3.	Спеціальність (за профілем підготовки)	300	100	100	100	-	КІ	-	-	-	-	-
4.	Педагогіка та психологія вищої школи	200	100	100	-	-	КІ	+	+	3.4.1.3	У.4.1.3	Н.4.1.3
5.	Методологічні основи наукових досліджень	100	100	-	-	-	КІ	+	+	3.4.1.2 3.4.1.5	У.4.1.2 У.4.1.5	Н.4.1.2 Н.4.1.5
6.	Організація та проведення навчально-виховного процесу, методичної, наукової, та науково-технічної діяльності	100	30	70	-	-	Зп	+	+	3.4.1.3 3.4.1.4 3.4.1.5	У.4.1.3 У.4.1.4 У.4.1.5	Н.4.1.3 Н.4.1.4 Н.4.1.5
7.	Організація наукових досліджень	100	30	70	-	-	КІ	+	+	3.4.1.2 3.4.1.4	У.4.1.2 У.4.1.4	Н.4.1.2 Н.4.1.4
8.	Нормативно-правові основи вищої освіти	30	30	-	-	-	Зп	+	+	3.4.1.3	У.4.1.3	Н.4.1.3
9.	Нормативно-правові основи науково-дослідної діяльності	30	30	-	-	-	Зп	+	+	3.4.1.1- 3.4.1.5	У.4.1.1- У.4.1.5	Н.4.1.1 - Н.4.1.5
10.	Педагогічна практика	50	25	20	5	-	Вк(л)	+	+	+	У.4.1.1- У.4.1.5	Н.4.1.1 - Н.4.1.5
11.	Наукова практика	50	25	5	20	-	Вк(л)	+	+	+	У.4.1.1- У.4.1.5	Н.4.1.1 - Н.4.1.5
12.	Всього годин	1210	660	365	125	-						

Таблиця 2

Порівняння в змінах практики

№ з/п	Найменування дисципліни	ІМ		ЗМ	
		НК	НПК	НК	НПК
1.	Педагогічна практика	-	+	+	+
2.	Наукова практика	+	-	+	+

Елемент новизни

1. Подано чітке уявлення зв'язку переліку навчальних дисциплін, визначених в освітньо-професійній програмі підготовки аспірантів, з реальними методологічними знаннями, вміннями та навичками, що в сукупності визначають коло компетенцій, які входять до когнітивної складової методологічної компетентності аспірантів.

2. Запропоновано ввести в навчальний план обов'язкове проходження аспірантами наукової та науково-педагогічної практики, що сприяє значному покращенню якості та глибини розвитку методологічної компетентності аспірантів у системі вищої військової освіти, на основах квазіпрофесійної діяльності.

Висновки з дослідження. Таким чином, в статті обґрунтовано перелік навчальних дисциплін навчального плану підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти України з урахуванням вимог Закону України "Про вищу освіту" редакції від

01.07.2014 року. Ключовим елементом забезпечення гармонійної плану підготовки аспірантів у системі вищої військової освіти України є структурно-логічна схема освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку доречно зосередити на обґрунтуванні навчальної програми з формування та подальшого розвитку методологічної компетентності аспірантів у системі вищої військової освіти України.

Література

1. Бедный Б. И. Подготовка научных кадров в высшей школе. Состояние и тенденции развития аспирантуры : монография / Б. И. Бедный, А. А. Мирнос. – Нижний Новгород : Изд-во ННГУ, 2008. – 219 с.
2. Закон України "Про вищу освіту" № 2984-III, із змінами від 12 березня 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>. – Назва з екрана.
3. Закон України "Про вищу освіту" [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрана.
4. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" Постанова ВР № 1978-XII (1978–12) від 13.12.1991 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>. – Назва з екрана.
5. Козубцов И. Н. Теоретическое описание протекающих процессов во время развития методологической компетентности аспирантов / И. Н. Козубцов // "Ғылым және білім" Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетінің ғылыми-практикалық журналы. Ғылым және білім. – 2014. – № 3 (36). – С. 128–137. – ISSN 2305-9397.
6. Козубцов І. М. Атестація міждисциплінарної науково-педагогічної компетентності вчених у формі кандидатських іспитів в рамках Болонського процесу / І. М. Козубцов // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ : СДПУ, 2012. – Вип. LIX. – Ч. II – С. 3–9.
7. Козубцов І. М. Зміст типової програми підготовки вчених крізь призму міждисциплінарної науково-педагогічної компетентності Болонського процесу / І. М. Козубцов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. – Суми : Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 6–7 (16–17). – С. 203–210.
8. Козубцов І. М. Концепція розвитку методологічної компетентності аспіранта військового вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / І. М. Козубцов // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електрон. наук. фах. вид. 2014. – № 1. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_1_6.pdf. – Назва з екрана.
9. Козубцов І. М. Національні особливості та перспективні принципи удосконалення систем підготовки і атестації вчених в контексті Болонського процесу / І. М. Козубцов // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць. 2012. – Вип. 20. – С. 50–54. – (Серія: Педагогічні науки ; вип. 20). – ISBN 966-7763-85-4.
10. Козубцов І. М. Підготовка аспірантів : методичні рекомендації щодо самостійної підготовки аспірантів за спеціальністю 05.13.05 – "Комп'ютерні системи та компоненти" / І. М. Козубцов, Л. Ф. Мараховський. – К. : ДЕТУТ, 2014. – 165 с.
11. Козубцов І. М. Розробка проекту освітньо-професійної програми методологічної компетентної моделі підготовки аспірантів (ад'юнктів) ВНЗ та НДІ / І. М. Козубцов // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ : ДДПУ, 2013. – Вип. LXIII. – С. 10–18.
12. Козубцов І. М. Структура методологічної компетентності аспірантів системи вищої військової освіти / І. М. Козубцов // Професійна освіта: проблеми і перспективи / ІПТО НАПН України. – К. : ІПТО НАПН України, 2014. – Вип. 6. – С. 67–72.
13. Козубцов І. М. Теорія та практика розвитку методологічної компетентності у аспірантів: аналіз науково-педагогічної літератури / І. М. Козубцов // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / голов. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань : ФОРМ Жовтий О. О., 2014. – Ч. 3. – С. 154–161.
14. Козубцов І. М. Трансформація методологічних знань у компетентність в процесі професійного розвитку аспірантів / І. М. Козубцов // Проблемы современного педагоги-

ческого образования ; сб. статей. Сер. "Педагогика и психология". – Ялта : РИО КГУ, 2014. – Вып. 46. – Ч. 4. – С. 116–121. – ISSN 2311-1305.

15. Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України : Наказ міністра оборони України від 13 січня 2007 р № 9.

16. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. № 309 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу:

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/309-99-п>. – Назва з екрана.

17. Про затвердження Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України : Наказ міністра оборони України міністра освіти і науки України № 194/265 від 30.06.2000. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 липня 2000 р. за № 433/4654 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0433-00>. – Назва з екрана.